

NIEPODLEGŁOŚĆ W ŚWIADOMOŚCI MŁODYCH

AUTOR: MIŁOSZ MATRAS

KILKA SŁÓW WSTĘPU

- W listopadzie 1918 roku, po 123 latach nieobecności na mapach politycznych Europy, Polska odzyskała niepodległość. Stało się to głównie dzięki wytrwałości i ofiarności aktywnej części polskiego społeczeństwa, które w okresie niewoli przekazywało nowym generacjom młodych Polaków przywiązanie do języka i kultury narodowej. W latach pierwszej wojny światowej (1914-1918) wystąpiły sprzyjające okoliczności dla sprawy polskiej. Zaborcy polski stanęli wówczas naprzeciwko siebie, łamiąc swą dotychczasową solidarność w kwestii polskiej.

TŁO DZIAŁAŃ NIEPODLEGŁOŚCIOWYCH

- **Nadzieje Polaków na odzyskanie niepodległości od przełomu XIX i XX w. wzmacniały mnożące się spory pomiędzy zaborcami, czyli z jednej strony Rosją, a z drugiej Niemcami i Austro-węgrami. Liczne kryzysy międzynarodowe (np. marokańskie, bałkańskie), jakie wówczas wybuchały, czyniły wizję wojny ogólnoeuropejskiej – a w związku z tym umiędzynarodowienie sprawy polskiej – coraz bardziej realną.**
- **W 1908 r. Józef Piłsudski ze współpracownikami założył we Lwowie związek walki czynnej. Wkrótce zaczęły w Galicji powstawać organizacje paramilitarne (np. Strzelec, Związek Strzelecki), które za cel stawiały sobie wojskowe przeszkolenie polskiej młodzieży i przygotowanie jej do walki o niepodległość.**

TŁO DZIAŁAŃ NIEPODLEGŁOŚCIOWYCH

- **Latem 1914 r., u progu rozpoczynającej się wojny, Polacy stanęli przed dylematem, po której stronie konfliktu się opowiedzieć. Część, m.in. Józef Piłsudski, nadzieje na odbudowę Rzeczypospolitej wiązała z państwami centralnymi. U ich boku sformowano Ochotnicze Legiony Polskie. Inni, a wśród nich Roman Dmowski, to w Rosji i jej sojusznikach na zachodzie widzieli mocarstwa, które mogły najpierw zjednoczyć ziemie polskie, a w dalszej perspektywie doprowadzić do odzyskania przez Polskę niepodległości. Dla setek tysięcy Polaków zmobilizowanych do armii państw zaborczych wojna miała charakter bratobójczy.**

AKT 5 LISTOPADA

- Długo oczekiwany przełom w sprawie polskiej nastąpił w listopadzie 1916 r. Wówczas to cesarze Niemiec i Austrii proklamowali odrodzenie Państwa Polskiego na ziemiach odebranych Rosji (tzw. akt 5 listopada). Stanowił on wyłom w zмовie milczenia w kwestii polskiej. Kilka miesięcy później w Rosji obalono carat. Nowe władze Rosji uznały prawo Polaków do samostanowienia. Wkrótce zdecydowali się na to francuzi i Brytyjczycy. Widząc, że państwa centralne nie są gotowe przyznać Polsce rzeczywistej niepodległości, Piłsudski zerwał z nimi i został internowany, a legiony rozwiązane.
- Akt 5 listopada szybko rozczarował Polaków. Cesarze Wilhelm II i Franciszek Józef I nie określili bowiem granic Państwa Polskiego. Milczeli też w kwestii osoby przyszłego monarchy. Dla wszystkich stało się jasne, że chodziło im jedynie o pozyskanie polskiego rekruta.

ZDJĘCIE URAZY SOJUSZNIKA PAŃSTW CENTRALNYCH

- **Wiosną 1917 r. wśród legionistów narastała frustracja i niepewność co do przyszłości. Legiony zostały wówczas przekazane pod niemieckie dowództwo i miały stanowić podstawę przyszłej armii polskiej. Legioniści obawiali się, że ich formacje mogą utracić polski charakter narodowy.**
- **Za namową Piłsudskiego większość legionistów (głównie żołnierze I i III Brygady, w których przeważali jego stronnicy) odmówiła złożenia nowej wersji przysięgi wojskowej, w której zobowiązać się mieli do utrzymania sojuszu z państwami centralnymi do końca toczącej się wojny. W rezultacie Legiony Polskie zostały rozwiązane. Legionistów – dawnych poddanych rosyjskich – uwięziono w obozach w Szczypiornie koło Kalisza, w Beniaminowie pod Zegrzem i w Łomży. Natomiast poddanych austriackich wcielono do wojska austro-węgierskiego i wysłano na front włoski.**
- **Sam Piłsudski został internowany w więzieniu wojskowym w dawnej twierdzy w Magdeburgu.**
- **Tylko żołnierze II brygady, w większości i tak poddani austriaccy, złożyli przysięgę i jako polski korpus posiłkowy kontynuowali walkę z Rosjanami. Dowodził nimi Józef Haller.**

LOBBING LUMINARZY POLSKIEJ KULTURY

- **Ignacy Paderewski zbierał pieniądze na ofiary wojny na ziemiach polskich i namawiał polityków państw zachodnich do poparcia idei niepodległości polski. Między innymi w wyniku jego zabiegów Woodrow Wilson, prezydent USA, które w kwietniu 1917 r. przystąpiły do wojny, zaczął sprzyjać Polakom. Postulat niepodległości polski uznali wkrótce i inni przywódcy państw ententy. We Francji z ochotników wywodzących się głównie ze środowisk polonijnych sformowano armię polską od koloru mundurów zwanej błękitną. W jej szeregi wstępowali ochotnicy z Europy zachodniej, Stanów Zjednoczonych, Kanady oraz polscy jeńcy z armii niemieckiej. Formacje Błękitnej Armii weszły do walk z Niemcami w ostatnich dniach wojny.**

POKÓJ BRZESKI

- W lutym 1918 r. państwa centralne zawarły niekorzystny z polskiej perspektywy pokój brzeski z Ukrainą. Rozczarowani Polacy ostatecznie zerwali z państwami centralnymi i nadzieje na odbudowę Polski zaczęli powszechnie wiązać z Ententą. Rozwiązano ostatecznie oddziały polskie walczące u boku państw centralnych. W przemówieniu do kongresu w Styczniu 1918 r. Woodrow Wilson ogłosił odbudowę niepodległej Polski z dostępem do morza za jeden z warunków zawarcia trwałego pokoju.

- **Gdy w październiku i listopadzie kończyła się wojna na zachodzie i nastąpił rozpad Austro-węgier, Polacy przystąpili do rozbrajania okupantów i tworzenia niezależnych instytucji państwowych. Uwolniony przez Niemców Józef Piłsudski po przyjeździe do Warszawy, 11 listopada 1918 r. przejął z rąk rady regencyjnej pełnię władzy cywilnej i wojskowej przyjmując funkcję naczelnika państwa. Rozpoczął się nowy etap w historii polski.**

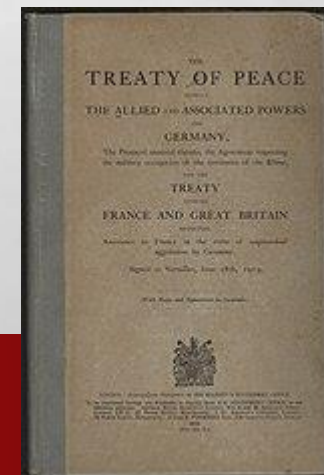
- **Na obszarze Królestwa Polskiego w nocy z 6 na 7 listopada 1918 roku, w uwolnionym spod okupacji Lublinie, ukonstytuował się lewicowy rząd z socjalistą Ignacym Daszyńskim na czele. Wysunięto program daleko idących reform socjalnych: 8-godzinny dzień pracy, parcelacja majątków ziemiańskich na rzecz małych rolników i bezrolnych chłopów, nacjonalizacja głównych gałęzi przemysłu. Wielu obawiało się, aby wygłodzonego kraju nie ogarnął chaos rewolucyjny na wzór bolszewizowanej Rosji.**
- **10 listopada do Warszawy przybył pociągiem z Berlina wypuszczony z więzienia kilka dni wcześniej Józef Piłsudski. Niemcy liczyli na to, że ze swym autorytetem zapanuje nad chaosem i zapewni spokojny przejazd wojsk niemieckich wracających z Rosji do domu. Następnego dnia rada regencyjna przekazała mu całość władzy cywilnej i wojskowej. Piłsudski przyjął tytuł naczelnika państwa. Podporządkował mu się także rząd lubelski. W warunkach trudnych do precyzyjnego oszacowania strat ludzkich i materialowych z lat 1914-1918 rozpoczął się trudny i dramatyczny proces walki o granice i kształt ustrojowy odrodzonej Rzeczypospolitej.**

PIERWSZE OŚRODKI WŁADZY I PIERWSZE AKTY PRAWNE

- **Następnego dnia po przyjeździe Józefa Piłsudskiego do Warszawy Rada Regencyjna powierzyła mu dowództwo nad polską siłą zbrojną. Tego samego dnia oswobodzono Warszawę od Niemców.**
- **14 listopada rada regencyjna przekazała Piłsudskiemu władzę polityczną; podporządkował mu się również rząd Daszyńskiego.**
- **We wszystkich ośrodkach władzy powstających na ziemiach polskich, z wyjątkiem Wielkopolski, zgadzano się, że najwłaściwszą osobą do objęcia zwierzchnictwa nad państwem jest Piłsudski.**
- **16 listopada Piłsudski wysłał telegram do rządów państw uczestniczących w I Wojnie Światowej oraz państw neutralnych. Zawiadomił w nim o powstaniu niepodległego państwa polskiego. Dwa dni później – 18 listopada – powołał pierwszy rząd Rzeczypospolitej Polskiej, którego premierem został Jędrzej Moraczewski. 22 listopada Piłsudski i Moraczewski wydali dekret o ustanowieniu najwyższej władzy Reprezentacyjnej Republiki Polskiej do czasu zwołania sejmu ustawodawczego. Piłsudski został tymczasowym naczelnikiem państwa – powoływał rząd i wyższych urzędników oraz zatwierdzał dekrety wydawane przez rząd. Budowę państwa rozpoczynano od podstaw, dlatego decyzje prawne władz polskich musiały dotyczyć podstawowych dziedzin życia społecznego.**

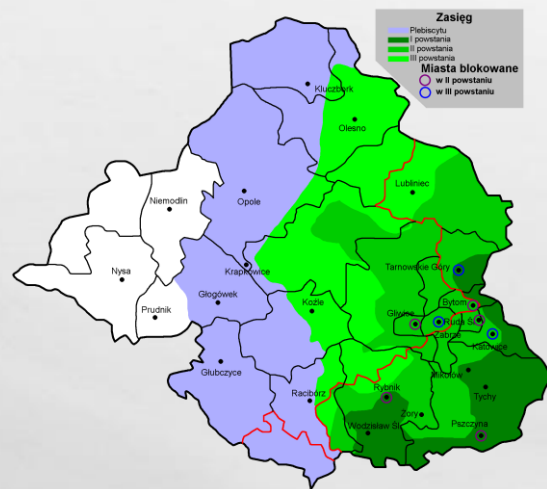
WALKA O GRANICĘ ZACHODNIĄ

- **Politycy polscy zgadzali się, że ziemie zaboru pruskiego – Wielkopolska i Pomorze – muszą zostać włączone do Polski, podobnie jak niektóre obszary, które nie należały wcześniej do Rzeczypospolitej, ale były zamieszkiwane w większości przez ludność polską. Chodziło o część Śląska, utraconego przez Polskę w XIV w., i południowy obszar Prus Wschodnich.**
- **Jednak przejęcie władzy na ziemiach zaboru pruskiego bez walki okazało się niemożliwe. Rozgorzało powstanie Wielkopolskie. W drugiej połowie lutego 1919 r., na żądanie państw ententy, walkę przerwano.**
- **28 czerwca 1919 r. na mocy postanowień Traktatu Wersalskiego Polska otrzymała Wielkopolskę i Pomorze. Gdańsk – zamieszkanym w większości przez Niemców – uzyskał status wolnego miasta i został podporządkowany lidze narodów.**
- **O przyłączeniu Górnego Śląska oraz części Prus Wschodnich do Polski lub do Niemiec miały zdecydować plebiscyty.**

PIERWSZE POWSTANIE ŚLĄSKIE

- **16 sierpnia 1919r. Wybuchło pierwsze powstanie, dokładnie na Śląsku, które miało za zadanie pokazać niezadowolenie Polaków przez to jak traktowali ich Niemcy na terenach przez nich okupowanych (stosowanie terroru i represji) oraz próbę przyłączenia Górnego Śląska do nowo odrodzonej Polski.**

PIERWSZE POWSTANIE ŚLĄSKIE

- **Niestety Niemcy dosyć szybko stłumiły to powstanie, które zakończyło się 24 sierpnia. Represje jakie spadły na powstańców były bardzo okrutne – mordowali Polskich działaczy, a Niemiecka policja siała terror na ulicach. Wynikiem czego z Górnego Śląska uciekło około 9 tysięcy powstańców i działaczy politycznych, którzy stworzyli obozy przejściowe w Sosnowcu, Grodźcu, Szczakowej oraz Oświęcimiu.**

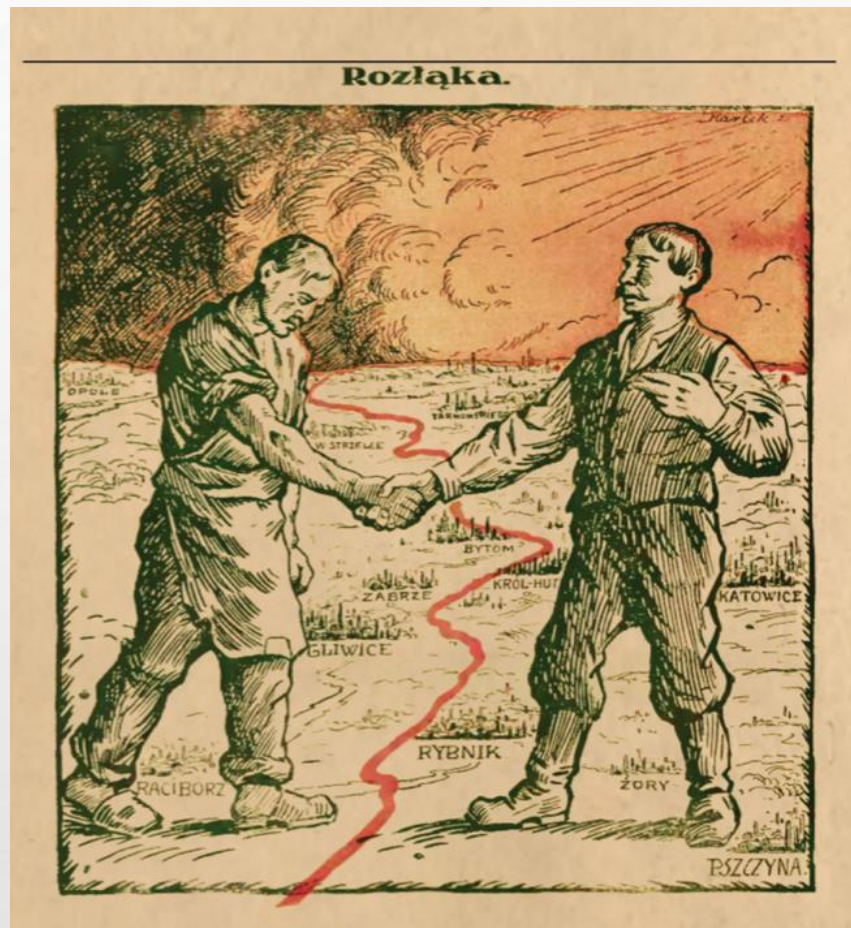
DRUGIE POWSTANIE ŚLĄSKIE

- **Do wszczęcia drugiego powstania przyczyniło się budujące napięcie między Górnym Śląskiem, a Niemcami. Spowodowane to było m.in. Strajkiem szkolnym, w którym Polska młodzież chciała doprowadzić do równouprawnienia dla języka polskiego w szkołach, atakiem niemieckich bojówek na uczestników obchodów Konstytucji 3 maja oraz na Polski Komisariat Plebiscytowy 27 maja 1920r.**
- **W taki oto sposób dnia 19 sierpnia 1920r. Polska Organizacja Wojskowa Górnego Śląska wystąpiła zbrojnie przeciwko Niemcom.**

DRUGIE POWSTANIE ŚLĄSKIE

- **Wystąpienie zbrojne trwało 5 dni, czyli do 25 sierpnia 1920r. Wynikiem tego powstania było zlikwidowanie całkowitej niemieckiej policji, na miejsce której utworzono polsko-niemieckie jednostki o nazwie Abstimmungspolizei – Apo, co oznacza „Policja Plebiscytowa” oraz zlikwidowanie Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska.**
- **Finalnie Górny Śląsk znalazł się w granicach odrodzonej Polski, co uroczyście oraz symbolicznie zostało przypieczętowane 20 czerwca 1922 r., gdy oddziały wojska polskiego z Generałem Stanisławem Szeptyckim były witane przez tłumy na moście w Szopienicach (dziś będących częścią Katowic).**

Fragment z „Gazety granicznej” przygotowanej przez Instytut Śląski. Źródło: Instytut Śląski

WSCHODNIA GRANICA

- **Wojna o granicę Wschodnią Polski rozpoczęła się 1 listopada 1918 r., kiedy wojska ukraińskie opanowały wschodnią część zaboru austriackiego aż do Przemyśla. Zacięte walki toczyły się we Lwowie, gdzie bohaterstwem odznaczyła się młodzież nazwana Orłętami.**
- **Sytuację komplikowało stanowisko państw ententy, które długo nie mogły zdecydować, komu ma przypaść sporny obszar Małopolski Wschodniej.**

WOJNA POLSKO-BOLSZEWICKA

- **Poważne niebezpieczeństwo zagrażało również ziemiom północno-wschodnim Rzeczypospolitej (m.in. Wileńszczyźnie), które po wycofaniu się wojsk niemieckich na początku 1919 r. zajęli bolszewicy. Po zniszczeniu Polski zamierzali opanować Niemcy, a następnie całą Zachodnią Europę.**
- **Wiosną 1919 r. wojsko polskie dowodzone przez naczelnika państwa Józefa Piłsudskiego rozpoczęło ofensywę i odzyskało Wilno.**
- **Jesienią 1919 r. Bolszewicy zwyciężyli w wojnie domowej Wojska Białych Generalów oraz Demokratyczne Siły Rosyjskie i zaczęli szykować się do napaści na Polskę. Piłsudski udaremnił te agresywne zamiary. Działając w myśl koncepcji federacyjnej, zdecydował się udzielić pomocy militarnej Ukraińcom walczącym z Bolszewikami.**
- **W pierwszej połowie sierpnia 1920 r. Bolszewicy zagrozili Warszawie.**

WOJNA POLSKO-BOLSZEWICKA

- Wobec pogarszającej się sytuacji militarnej Rząd Polski zaapelował o pomoc do państw ententy. Na konferencji w spa w lipcu 1920 r. zażądały one w zamian od premiera Władysława Grabskiego zgody na uznanie tzw. Linii Curzona za wschodnią granicę Rzeczypospolitej. Wileńszczyznę nakazano przekazać Litwie. los Śląska Cieszyńskiego i Małopolski Wschodniej miał zostać rozstrzygnięty później.
- 18 marca 1921 r. Polska i Rosja bolszewicka podpisały traktat pokojowy w stolicy Łotwy – Rydze. Ustalono przebieg granicy polskiej na północnym wschodzie na linii Dźwiny, a na południowym – na Zbruczu. Polska otrzymała m.in. Nowogródczynę, Polesie, Wołyń, Zachodnią część Podola. Oba państwa zrzekły się wszelkich roszczeń terytorialnych.

SPORY O ŚLĄSK CIESZYŃSKI I WILNO

- **Walka o granice Rzeczypospolitej była prowadzona nie tylko z Bolszewikami i Niemcami, ale również z mniejszymi sąsiadami – z Czechosłowacją o Śląsk Cieszyński, Spisz i Orawę oraz z Litwą o Wileńszczyznę. Rada narodowa Śląska Cieszyńskiego, która powstała 18 października 1918 r., była pierwszym suwerennym ośrodkiem władzy na ziemiach polskich. Zawarła ona ze swoim lokalnym czeskim odpowiednikiem porozumienie dotyczące podziału spornego obszaru; tereny zamieszkane w większości przez Polaków miały przypaść Państwu Polskiemu. Rząd Czechosłowacki nie uznał tego kompromisu.**
- **Czesi dokonali agresji na Śląsk. Napaść nastąpiła w czasie, gdy większość sił polskich walczyła z Ukraińcami, ziemie północno-wschodnie zajmowali Bolszewicy, a w Wielkopolsce trwały zmagania z Niemcami. Mimo zaciętego oporu nieliczne oddziały polskie nie zdołały obronić spornego obszaru, który podzielono wzdłuż rzeki Olzy. Państwa ententy zdecydowały wówczas, że odbędzie się tam plebiscyt, którego władze czechosłowackie – spodziewając się porażki – za wszelką cenę starały się uniknąć. Udało się to w lipcu 1920 r. na konferencji w spa, kiedy wskutek usilnych działań czeskich zmuszono Polaków do zdania się na arbitraż międzynarodowy. Wreszcie zdecydowano, że plebiscyt się nie odbędzie, a spór rozstrzygnięto na korzyść Czechosłowacji, całkowicie lekceważąc wolę miejscowej ludności polskiej. Ostatecznie granicę z Czechosłowacją uregulowano w 1924 r., dzieląc niewielki obszar Jaworzyny Spiskiej.**

SPÓR O WILEŃSZCZYNĘ

- **Wileńszczyzna została zajęta przez wojska sowieckie latem 1920 r. i przekazana Litwie w zamian za zgodę na przemarsz Armii Czerwonej przez część terytorium tego państwa. Wkrótce Litwini, korzystając z trudnej sytuacji Polski, zajęli Suwalszczyznę, skąd jednak oddziały polskie wyparły ich w drugiej połowie września po zwycięskiej bitwie pod Sejnam. Polacy, którzy stanowili większość mieszkańców Wileńszczyzny i mieli wyjątkowo silne poczucie patriotyzmu, nie mogli pogodzić się z decyzją państw zachodnich o oddaniu tego obszaru Litwie. Popierali ich polscy politycy i wojskowi pochodzący z Wileńszczyzny z naczelnikiem państwa Józefem Piłsudskim na czele. Wydał on rozkaz gen. Lucjanowi Żeligowskiemu, dowodzącemu dywizją, której żołnierze rekrutowali się z Wileńszczyzny, aby – pozorując bunt – zajął sporny obszar. 7 października 1920 r. Żeligowski przekroczył linię demarkacyjną między Polską a Litwą i zmusił Litwinów do wycofania się. Następnie miejscowi politycy utworzyli komisję rządzącą Litwy środkowej, która w 1922 r. przeprowadziła wybory do sejmiku. Były one swego rodzaju plebiscytem, który miał rozstrzygnąć kwestię przynależności Wileńszczyzny. Natychmiast po wyborach sejmik zwrócił się z prośbą o włączenie terytorium wileńskiego do Państwa Polskiego. Zakończyło to walkę o granicę wschodnią Polski, która 15 marca 1923 r. została uznana przez państwa zachodnie.**

WALKA O GRANICE

- **Granice Rzeczypospolitej zostały ukształtowane na drodze konfliktu zbrojnego lub wymuszonego kompromisu. W późniejszym okresie wpływało to negatywnie na stosunki z większością sąsiadów. Niemcy uznawały traktat Wersalski za narzucony i tym samym nie akceptowały zachodniej granicy Polski. Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich nie wyrzekł się dążenia do ogarnięcia rewolucją Europy, a później świata. Istnienie niepodległej polski z założenia było nie do przyjęcia dla Bolszewików, o czym świadczyło złamanie w 1939 r. wszystkich umów zawartych z Polską i zagarnięcie wschodnich ziem Rzeczypospolitej. Niemożliwy do rozwiązania był również spór o Wilno, które Litwa uważała za swoją stolicę, a mieszkańców Wileńszczyzny – wbrew ich deklaracjom – arbitralnie uznała za wynarodowionych Litwinów.**

**Nasza historia udowadnia dobitnie, że gdy w trakcie rozbiorów
oraz I wojny światowej zniknęliśmy z mapy Europy, wciąż
czuliśmy przywiązanie do tradycji i kraju. Pomimo tego, że nasze
państwo nie funkcjonowało, jego duch przetrwał. Od ludzi,
którzy wówczas żyli i w których Polska przetrwała, możemy
zatem uczyć się, jak kochać to, co polskie.
Niepodległość jest dla mnie nie tylko stanem, ale również
wartością, którą człowiek ma sercu. Szczególnie wyraźna staje
się ona wówczas, kiedy wspomnimy wszystkie upadłe
powstania i walki narodowowyzwoleńcze.
Pamięć o przeszłości buduje naszą przyszłość.**

BIBLIOGRAFIA

- [HTTPS://WWW.YOUTUBE.COM/WATCH?V=ISPMPYODIX0&t=224s&ab_channel=HistoriaBezCenzury](https://www.youtube.com/watch?v=ISPMPYODIX0&t=224s&ab_channel=HistoriaBezCenzury)
- [HTTPS://PL.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/I_POWSTANIE_%C5%9B%C4%85skie](https://pl.wikipedia.org/wiki/I_Powstanie_%C5%9B%C4%85skie)
- [HTTPS://WWW.GOOGLE.COM/IMGRES?IMGURL=HTTPS%3A%2F%2FDZIEJE.PL%2FSITES%2FDEFAULT%2FFILES%2FSTYLES%2FOPEN_ARTICLE_750X0_%2FPUBLIC%2F201708%2FI_POWSTANIE_SLASKIE.JPG%3Ftok%3D-YWJ9HDI&imgrefurl=https%3A%2F%2FDZIEJE.PL%2FAKTUALNOSCI%2FI-POWSTANIE-SLASKIE&tbid=K18MQ4EVYZSEfM&vet=12AHUKEWIZ8PI08CN6AHU2CXAIHAQ6COUQMYGAEGUIARC2AQ_I&docid=XL2FXGTGNBC37M&w=750&h=374&q=PIERWSZE%20POWSTANIE%20%C5%9B%C4%85skie&ved=2AHUKEWIZ8PI08CN6AHU2CXAIHAQ6COUQMYGAEGUIARC2AQ](https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2FDZIEJE.PL%2FSITES%2FDEFAULT%2FFILES%2FSTYLES%2FOPEN_ARTICLE_750X0_%2FPUBLIC%2F201708%2FI_POWSTANIE_SLASKIE.JPG%3Ftok%3D-YWJ9HDI&imgrefurl=https%3A%2F%2FDZIEJE.PL%2FAKTUALNOSCI%2FI-POWSTANIE-SLASKIE&tbid=K18MQ4EVYZSEfM&vet=12AHUKEWIZ8PI08CN6AHU2CXAIHAQ6COUQMYGAEGUIARC2AQ_I&docid=XL2FXGTGNBC37M&w=750&h=374&q=PIERWSZE%20POWSTANIE%20%C5%9B%C4%85skie&ved=2AHUKEWIZ8PI08CN6AHU2CXAIHAQ6COUQMYGAEGUIARC2AQ)
- [HTTPS://PL.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/II_POWSTANIE_%C5%9B%C4%85skie](https://pl.wikipedia.org/wiki/II_Powstanie_%C5%9B%C4%85skie)
- [HTTP://WWW.POLSKA1918-89.PL/BUDOWA-NIEPODLEGLEJ-POLSKI-1918%E2%80%931921.21.HTML](http://www.polska1918-89.pl/budowa-niepodleglej-polski-1918%E2%80%931921.21.html)
- [HTTPS://PL.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/NIEPODLEG%C5%82%C5%9B%C4%87](https://pl.wikipedia.org/wiki/Niepodleg%C5%82%C5%9B%C4%87)
- [HTTPS://NIEPODLEGLA.GOV.PL/](https://niepodlegla.gov.pl/)
- [HTTPS://ENCYKLOPEDIA.PWN.PL/HASLO/NIEPODLEGLOSC/3947464.HTML](https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/niepodleglosc/3947464.html)
- [HTTPS://SOLIDARNOSC.GDA.PL/PO-GODZINACH-Z-SOLIDARNOSCIA/NA-KONCU-JEZYKA/NIEPODLEGLOSC/](https://solidarnosc.gda.pl/po-godzinach-z-solidarnoscia/na-koncu-jezyka/niepodleglosc/)
- [HTTPS://WWW.PREZYDENT.PL/AKTUALNOSCI/POLITYKA-HISTORIESCZNA/100-ROCNICA-ODZYSKANIA-NIEPODLEGLOSCI-RP](https://www.prezydent.pl/aktualnosci/polityka-historiesczna/100-rocznica-odzyskania-niepodleglosci-rp)
- [HTTPS://TINYURL.COM/4573M8ND](https://tinyurl.com/4573M8ND)
- [HTTPS://TINYURL.COM/5AY5PDJ2](https://tinyurl.com/5AY5PDJ2)
- [HTTPS://TINYURL.COM/YBR5UE2J](https://tinyurl.com/YBR5UE2J)
- [HTTPS://TINYURL.COM/2PUH4CB8](https://tinyurl.com/2PUH4CB8)
- [HTTPS://TINYURL.COM/ZYSUC7A5](https://tinyurl.com/ZYSUC7A5)
- [HTTPS://TINYURL.COM/4B9S0A23](https://tinyurl.com/4B9S0A23)
- [HTTPS://TINYURL.COM/5HCEV2VX](https://tinyurl.com/5HCEV2VX)
- [HTTPS://TINYURL.COM/3WK3SPMY](https://tinyurl.com/3WK3SPMY)
- [HTTPS://TINYURL.COM/PU2PHNRK](https://tinyurl.com/PU2PHNRK)
- [HTTPS://TINYURL.COM/2UD943KA](https://tinyurl.com/2UD943KA)
- [HTTPS://TINYURL.COM/2U3K46YF](https://tinyurl.com/2U3K46YF)
- [HTTPS://TINYURL.COM/YXKSMRB8](https://tinyurl.com/YXKSMRB8)
- [HTTPS://TINYURL.COM/335DYUAV](https://tinyurl.com/335DYUAV)
- [HTTPS://TINYURL.COM/4AU2T197](https://tinyurl.com/4AU2T197)
- [HTTPS://TINYURL.COM/3HT46YUA](https://tinyurl.com/3HT46YUA)
- [HTTPS://TINYURL.COM/72JPKE37](https://tinyurl.com/72JPKE37)
- [HTTPS://TINYURL.COM/47YK5SM8](https://tinyurl.com/47YK5SM8)